

УДК 354:37.088.2

Володимир Мороз *
Світлана Мороз ***ПОРЯДОК ТА УМОВИ ВСТУПУ ДО ДОКТОРАНТУРИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НА НАУКОВОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

У статті подаються результати критичного аналізу змісту проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) та розглядаються напрями його удосконалення. Крім того, стаття містить пропозиції щодо підвищення ефективності функціонування правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти в частині удосконалення норм порядку та умов вступу до докторантури.

Ключові слова: правовий механізм державного управління; вища освіта; аспіранти та докторанти; науково-педагогічні і наукові кадри; порядок та умови вступу до докторантури; кількість публікацій; державне управління якістю освіти.

Мороз В. М., Мороз С. А. Порядок и условия поступления в докторантуру как элемент правового механизма государственного управления качеством подготовки специалистов на научном уровне высшего образования.

В статье представлены результаты критического анализа содержания проекта Положения о порядке подготовки специалистов доктора философии и доктора наук в аспирантуре (адъюнктуре) и докторантуре высших учебных заведений (научных учреждений) и рассматриваются направления его совершенствования. Кроме того, статья содержит предложения по повышению эффективности функционирования правового механизма государственного управления качеством подготовки специалистов на научном уровне высшего образования в части совершенствования норм порядка и условий поступления в докторантуру.

Ключевые слова: правовой механизм государственного управления; высшее образование; аспиранты и докторанты; научно-педагогические и научные кадры; порядок и условия поступления в докторантуру; количество публикаций; государственное управление качеством образования.

Moroz V. M., Moroz S. A. The procedure and criteria for admission to doctoral studies as a part of the legal mechanism of public administration of training of specialists at the scientific level of higher education quality.

This article contains results of a critical analysis of the content of the project "Regulation on the procedure for the preparation of specialists for the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in graduate school and doctoral institutions of higher education (academic institutions)" and examined directions of improvement. In addition, the article provides suggestions for improving the functioning of the legal mechanism of public administration's quality training at the scientific level of higher education in improving standards of procedure and conditions of the doctorate.

Keywords: legal mechanism of government; higher education; graduate and doctoral students; scientific-pedagogical and scientific personnel; procedure and criteria for admission to doctoral studies; number of publications; governance quality education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року визначає, що освіта «це стратегічний ресурс соціально-економічного, культурного і духовного розвитку суспільства, поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення міжнародного авторитету й формування позитивного іміджу нашої держави, створення умов для самореалізації кожної особистості» [1]. Формування цього ресурсу, як саме і його ефективний розвиток, неможливо уявити без особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними здібностями, потребами на основі безперервного навчання. У цьому контексті, неабиякої значущості набувають питання кадрового забезпечення національної системи освіти та

інституціональні умови її функціонування. Одним з можливих напрямів державно-управлінського впливу на розвиток якісної складової професорсько-викладацького складу є підвищення ефективності функціонування системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації. Порушена проблематика є складною та багатогранною, як за напрямом прояву свого змісту, так і з огляду на існування чисельних напрямів в організації наукових досліджень його позиціонування та розвитку. Приймаючи до уваги обмеженість обсягів цієї публікації ми зосередимо увагу лише на тих питаннях, зміст яких пов'язано з функціонуванням окремих елементів правового механізму державного управління якістю підготовки науково-педагогічних кадрів.

З метою забезпечення реалізації вимог та положень Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII та відповідно до частини першої статті 19 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» Міністерство освіти і науки України (далі – МОН) ініціювало громадське обговорення проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) [2]. Така ініціатива МОН до змісту відповідного нормативно-правового документа обумовлена не стільки обов'язковістю проходження процедури громадського обговорення (консультацій з громадськістю), тобто дотримання норм Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики [3], скільки необхідністю опрацювання якісного нормативно-правового акту. Цілком очевидно, що надання представникам наукової спільноти можливості прийняти участь в опрацюванні норм порядку підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії та наукового ступеня доктора наук не лише забезпечує принцип відкритості та прозорості діяльності МОН в опрацюванні державно-управлінського рішення, а і створює передумови для удосконалення змісту (якості) запропонованого до обговорення нормативно-правового акту. Перш ніж приєднатись до обговорення змісту Положення, хотів звернути увагу на необхідність створення на базі електронного ресурсу МОН відповідного інтерактивного простору, у межах якого зацікавлені особи мали б можливість залишати коментарі щодо предмету обговорення. Наприклад, така процедура інтерактивного спілкування зацікавлених осіб була з успіхом реалізована на сайті МОН під час громадського обговорення Проекту наказу МОН про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук [4]. Вважаємо, що пропозиції громадськості щодо удосконалення змісту Положення, так само як і сама інтерактивна дискусія навколо предмету обговорення, повинна бути доступною для широкого кола осіб.

Запропонований до обговорення МОН проект Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) [5] (далі Проект положення) повинно змінити діюче на цей час Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів [6], а отже і дискусія навколо предмету обговорення може бути розгорнута в контексті порівняння змісту відповідних документів. Крім того, слід прийняти до уваги, що в основу відповідних нормативно-правових документів покладено принципово різну за своїм змістом законодавчу базу (попередня та поточна редакції Закону України «Про вищу освіту»), що у свою чергу суттєво впливає як на масштаби розгляду порушеної проблематики, так і на її змістовну спрямованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Проблематика розвитку кадрового потенціалу в контексті забезпечення підготовки спеціалістів та удосконалення механізмів державного управління освітою, як елементу теоретико-методологічної основи кадрової політики, знайшла своє відображення у дослідженнях А. В. Власюка, В. Г. Гамаюнова, М. Ф. Головатого, Г. А. Дмитренка, М. І. Дробнохода, О. В. Дубровки, С. А. Калашникової, Ю. В. Ковбасюка, С. А. Коваленко, Н. М. Колісниченко, І. П. Лопушинського, В. І. Лугового, С. В. Майбороди, В. В. Остапчука, М. І. Панчука, О. В. Поступної, Л. П. Полякової, А. П. Рачинського, І. М. Сікорської, В. В. Толкованова та інших вчених. Разом з тим, не дивлячись на достатній рівень наукового опрацювання відповідної проблематики, питання вдосконалення механізмів державного управління сферою освіти, залишаються відкритими для подальших наукових розробок.

Дискусійними залишаються підходи до змісту механізмів державного управління розвитком сфери освіти та напрямів державного втручання у функціонування системи освіти як на державному рівні, так і на рівні окремих її елементів. В контексті порушеної проблематики, слід звернути увагу на питання державного регулювання процесу кадрового забезпечення системи вищої освіти та впливу на умови її ефективного функціонування. Одним з можливих об'єктів державно-управлінського впливу на розвиток якісної складової професорсько-викладацького складу є система підготовки кадрів вищої кваліфікації, у межах якої, питання вдосконалення норм порядку та умов вступу до докторантури набувають неабиякої значущості.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). З'ясувати можливості вдосконалення правового механізму державного управління якістю підготовки науково-педагогічних кадрів в частині конкретизації вимог окремих норм порядку та умов вступу до докторантури, які були визначені у змісті проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. У межах цієї публікації ми звернемо увагу лише на деякі з аспектів порушеної проблематики, а саме на ті, зміст яких пов'язано з можливістю удосконалення окремих правових норм запропонованого до обговорення Положення.

По-перше, у Проекті положення законодавець констатує, що «основною формою підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії на третьому рівні вищої освіти є аспірантура (ад'юнктура)», але при цьому не звертає увагу на можливості здобуття відповідного наукового ступеню за межами аспірантури (ад'юнктури), в той час як норма п.6 статті 5 Закону України «Про вищу освіту» передбачає можливість здобуття ступеня доктора філософії поза аспірантурою [7]. Дія цієї норми розповсюджується на осіб, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи. Отже, у Проекті положення, законодавець повинен передбачувати не лише «основну форму підготовки фахівців», а у тому числі і «не основну», тобто ту форму яка передбачає можливість реалізації свого права відповідною категорією фахівців.

По-друге, у Проекті положення законодавець звертає увагу на терміни підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів, а саме: чотири роки – для підготовки фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії у межах аспірантури (ад'юнктури); два роки – для завершення роботи над науковими дослідженнями та оформлення їх результатів у межах процесу здобуття наукового ступеня доктора наук. Разом з тим, норма п.7 статті 5 Закону України «Про вищу освіту», не визначає будь-яких часових меж щодо перебування у докторантурі [7]. Слід прийняти до уваги, що у п. 6 статті 5, Закону України «Про вищу освіту» законодавець досить чітко прописує нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі), а саме визначає його на рівні чотирьох років. Отже, норма Проекту положення щодо часу перебування у докторантурі не узгоджується з відповідною нормою Закону України «Про вищу освіту», хоча і не суперечить його змісту. Нагадаємо, що відповідно до п. 28 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів, строк «термін перебування в докторантурі на загальних умовах не перевищує трьох років», в той час як термін навчання в аспірантурі не повинен перевищувати трьох років за умови відриву від виробництва та чотирьох років – без відриву від виробництва [6]. Отже, законодавець у межах Проекту положення збільшив час навчання в аспірантурі на один рік та зменшив час перебування у докторантурі також на один рік. На нашу думку, навіть за умови прийняття до уваги того факту, що особа поступає у докторантуру «з метою завершення роботи над науковими дослідженнями та оформлення їх результатів» [5], а не для «написання дисертації» [6], зменшення часу перебування у докторантурі не є доцільним. Отже, пропонуємо залишити час перебування у докторантурі без змін, тобто прийняти за основу нині діючу норму, тим більше, що це не суперечить Закону України «Про вищу освіту».

По-третє, встановлений у Проекті положення законодавцем строк перебування в докторантурі на рівні не більше двох років, передбачає, що особа яка вступає до докторантури, вже повинна мати певний обсяг наукових напрацювань. Наприклад, п. 28 Проекту положення констатує що право на вступ до докторантури реалізується зацікавленою особою для «уможливлення проведення заключних досліджень та/або оформлення результатів у вигляді дисертації, монографії або сукупності статей, які подаватимуться до захисту наукового ступеня доктора наук» [5]. У якості однієї з умов вступу до докторантури законодавець встановлює норму щодо наявності у кандидата опублікованих праць з

обраної спеціальності (зокрема публікації в закордонних реферованих журналах, індексованих в науково-метричних базах визначених в Умовах прийому центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки), але при цьому не уточнює, а ні різновид наукових публікацій (тези, статті у наукових виданнях, статті у фахових виданнях, участь у колективних монографіях, індивідуальні монографії тощо), а ні їх кількість. На нашу думку, за умови порівняно жорстких часових меж щодо часу перебування у докторантурі (не більше двох років), до особи яка претендує на вступ в докторантуру вимоги повинні мати більш конкретний зміст. Наприклад, норма щодо встановлення кількості наукових публікацій може мати такий вигляд: «До докторантури приймаються особи, які після присудження ступеня доктора філософії оприлюднили за фахом обраної тематики не менше 7 наукових публікацій у наукових фахових виданнях України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та здійснили апробацію проведених наукових досліджень не менше ніж на 10 науково-комунікативних заходах». Досить логічною могла б виглядати й норма щодо наявності у кандидата на навчання в докторантурі публікації у вигляді підрозділу у колективній монографії. Крім того, серед умов вступу до докторантури, на нашу думку, могла б фігурувати й норма щодо мінімального часу після присудження ступеня доктора філософії. Наприклад, відповідна норма могла б мати такий вигляд: «До докторантури приймаються особи, які після присудження ступеня доктора філософії мають стаж наукової або науково-педагогічної роботи не менше 3 років або інший трудовий стаж але не менше 5 років». На наше переконання така норма не лише підвищить рівень концептуальної зрілості особистості кандидата, а і забезпечить підвищення його наукового рівня.

По-четверте, не зовсім зрозумілою щодо принципу створення рівних умов для вступу у докторантуру є норма п. 5 статті 31 Проекту положення, у межах якої законодавець серед переліку документів, необхідних для вступу в докторантуру, визначає у тому числі і «характеристику вступника написану доктором наук, який є штатним науково-педагогічним або науковим працівником відповідного вищого навчального закладу (наукової установи), із згодою надати абітурієнту наукову консультацію в разі його вступу в докторантуру» [5]. Цілком очевидно, що за таких умов не лише порушується принцип конкурентності, а і права окремих кандидатів. Виникає ситуація, за якої наявність зв'язків у кандидата на вступу в докторантуру можуть стати не лише його конкурентною перевагою, а і визначальним фактором при порівнянні потенціалів і особистостей конкурсантів. На наше переконання, вимога щодо надання характеристики вступника саме штатним доктором наук відповідного вищого навчального закладу може бути змінена на норму яка зобов'язує вступника надати що найменше три листи підтримки від провідних вчених (докторів наук), які здійснюють свою наукову чи науково-педагогічну діяльність у відповідній галузі науки.

По-п'яте, у п. 32 Проекту положення законодавець встановлює норму відповідно до якої «призначення більше ніж одного докторанта одному науковому консультанту забороняється» [5]. Цілком зрозуміло, що метою впровадження цієї норми є підвищення якості взаємодії між консультантом та докторантом. Досягненню цієї мети сприяє і вимога щодо професійного рівня наукового консультанта, який повинен не лише бути доктором наук з відповідної спеціальності та здійснювати свою трудову діяльність на посаді штатного науково-педагогічного або наукового працівника відповідного вищого навчального закладу (наукової установи), а ще й мати вчене звання професора. Слід звернути увагу, що ця норма Проекту положення суттєво відрізняється від нині діючої норми, відповідно до якої науковими консультантами можуть призначатися доктори наук, у тому числі і ті які не є штатними працівниками відповідного навчального закладу (наукової установи). Крім того, діюче на цей час Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів обмежує кількість докторантів, прикріплених до одного наукового консультанта на рівні трьох осіб одночасно [6]. На нашу думку, забезпечення якості наукового консультування не повинно зводитись до обмеження кількості докторантів та до вимоги щодо місця роботи наукового консультанта. В цьому контексті, вважаємо, що діюча на цей час норма є цілком виправданою. Практика надання наукового консультування переконливо свідчить, що наявність трьох докторантів у наукового консультанта не впливає на якість виконання останнім відповідного навантаження. Досить дискусійною виглядає вимога законодавця щодо місця роботи наукового консультанта, адже фахівець-практик, який відповідає критеріям щодо наукового ступеню та вченого звання, може забезпечити якісне, а за певних умов і більш корисне, ніж штатний працівник навчального закладу (наукової установи), наукове консультування. Разом з тим, ми переконані, що обов'язки наукового консультанта можуть бути покладені Вченою радою

вищого навчального закладу (наукової установи) лише на тих осіб які мають вчене звання професора. Також, серед вимог до професійного та кваліфікаційного рівня наукового консультанта ми не знайшли тих, які б регламентували рівень його сучасного розвитку. Тут ми маємо на увазі, що за формальними вимогами Проекту положення, вчений може відповідати критеріям які висуваються до наукового консультанта, але при цьому, бути поза межами сучасного наукового дискурсу. Наприклад, за нормою Проекту положення, потенційний кандидат на затвердження Вченою радою вищого навчального закладу (наукової установи) у якості наукового консультанта, може бути доктором наук з відповідної спеціальності та мати вчене звання професора і працювати штатним науково-педагогічним або науковим працівником відповідного вищого навчального закладу (наукової установи), але при цьому не мати жодної публікації за останні декілька років. Ми розуміємо, що Вчена рада вищого навчального закладу (наукової установи), опікуючись якістю надання наукового консультування, скоріше за все не затвердить такого кандидата, але на наше переконання, законодавець повинен на інституціональному рівні встановлювати відповідну вимогу. Наприклад, у п. 30 діючого на цей час Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів міститься, хоча й порівняно абстрактна та не конкретна вимога про те, що науковий консультант повинен «призначатися з числа висококваліфікованих науково-педагогічних і наукових кадрів» [6], тобто законодавець хоча б звертає увагу на питання професіоналізму наукового консультанта, хоча і не встановлює чітких та зрозумілих критеріїв його вимірювання. Пропонуємо більш детально конкретизувати вимоги до наукового консультанта. Наприклад, серед таких критеріїв можуть бути: кількість фахових публікацій за останні три роки (наприклад, не менше 7) або (та) публікацій у закордонних реферованих виданнях тощо (тут можлива прив'язка до міжнародних науково-метричних баз та (або) до Індексу Хірша або до іншого наукометричного показника); обов'язковість участі у науково-комунікативних заходах (наприклад, не менше 5); відсутність зауважень від Вченої ради вищого навчального закладу (наукової установи) або іншого органу, до компетенції якого входять питання якості підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів, щодо рівня надання консультативних послуг тощо.

По-шосте, не зовсім зрозумілою є логіка законодавця щодо умов відкриття докторантури, а саме вимоги про наявність у штаті відповідного навчального закладу (наукової установи) штатного доктора наук з відповідної спеціальності, який має вчене звання професора. Тобто будь який вищий навчальний заклад (наукова установа) у штаті якого є принаймні один науково-педагогічний працівник, який відповідає висунутим критеріям, може претендувати на відкриття докторантури. Разом з тим, слід прийняти до уваги, що підготовка в докторантурі передбачає у тому числі і проведення науково-комунікативних заходів з обговорення результатів дослідження докторанта (обговорення на кафедрі під час теоретичного семінару, обговорення на факультеті під час так званого передзахисту тощо). Виникає питання, щодо якості та користі проведення обговорення результатів дисертаційного дослідження докторанта якщо участь у ньому приймають доктори наук з інших наукових спеціальностей. Отже, у межах змісту вимог до відкриття вченою радою вищого навчального закладу (наукової установи) докторантури, вважаємо за доцільне залишити діючу на цей час норму. Нагадаємо, що відповідно до п. 2 Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів передбачає, докторантура може бути відкрита на підставі пропозиції міністерств, інших органів, до сфери управління яких належать відповідні вищі навчальні заклади. До відповідної пропозиції додається клопотання від вищого навчального закладу, наукової установи про відкриття докторантури, в якому серед іншого наводиться і інформація про склад наукових і науково-педагогічних кадрів з наукової спеціальності [6]. Тобто мова не йде про наявність «штатного доктора наук з відповідної спеціальності, який має вчене звання професора» [5]. Діюча на цей час норма, попри всю свою недосконалість, на нашу думку, є більш обґрунтованою як в контексті дотримання логіки процедури відкриття докторантури, так і з огляду на якість процесу підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів. Крім того, докторант який навчається у докторантурі вищого навчального закладу (наукової установи) серед інших категорій осіб відповідного рівня та профілю, тобто не є єдиним докторантом за відповідною спеціальністю, має можливість відвідувати науково-комунікативні заходи з обговорення результатів дослідження інших докторантів, що неминуче відіб'ється на підвищенні якості роботи над власною дисертацією. Разом з тим, слід зауважити, що й діюча на цей час норма потребує на уточнення, а саме за рахунок включення до її змісту вимоги про наявність у штаті

вищого навчального закладу (наукова установа), у межах якого пропонується відкрити докторантуру, не менше трьох докторів наук з відповідної спеціальності, які мають вчене звання професора, та за умови, що загальна кількість наукових і науково-педагогічних кадрів з відповідної наукової спеціальності не менше десяти.

По-сьоме, у п. 32 Проекту положення законодавець встановлює норму відповідно до якої «для вступу в докторантуру, не менше ніж за два місяці до початку вступних випробувань, абітурієнт подає кафедрі ...» [5]. Зміст цієї норми свідчить про те, що однією з умов вступу до докторантури є складання вступних випробувань, але при цьому, далі по тексті Проекту положення, законодавець не уточнює а ні процедури, а ні змістовної спрямованості відповідних випробувань. Пропонуємо, у межах відповідного пункту Проекту положення уникнути посилання на вступні випробування, але при цьому конкретизувати норму щодо критеріїв відбору успішного кандидата.

По-восьме, у межах змісту Проекту положення законодавець не встановлює норму щодо організації контролю з боку зацікавлених осіб (суспільства, органів державної влади, МОН, вченої ради вищого навчального закладу (наукової установи), факультету, кафедри), а ні за якістю функціонування докторантури, а ні за якістю виконання докторантом наукової програми (індивідуального плану). Крім того, у Проекті положення, законодавцю слід було звернути увагу у тому числі і на особливості (критерії) розподілу державного замовлення на підготовку наукових і науково-педагогічних кадрів в докторантурі.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Приймаючи до уваги вище наведене можемо сформулювати такі висновки.

1. Проект Положення про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) не може вважатися тим нормативно-правовим документом, який за своїм змістом може у повному обсязі замінити діюче на цей час Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів. Зміст останнього нормативно-правового документу охоплює значно ширше коло питань, а відповідно і компетенція Проекту положення повинна бути розширена, у тому числі і за рахунок таких напрямів регламентації діяльності у галузі підготовки фахівців на освітньо-науковому та науковому рівнях вищої освіти: розширення змісту загальних положень (наприклад: формулювання мети функціонування аспірантури (ад'юнктури) та докторантури у вищих навчальних закладів (наукових установ) та регламентування (конкретизація) порядку їх відкриття; роз'яснення питань фінансового забезпечення аспірантів та докторантів, а також самої аспірантури та докторантури; зразки документів (наприклад: типова угода про підготовку аспіранта (докторанта) за рахунок державного замовлення; типовий індивідуальний план наукової роботи аспіранта (докторанта); типова освітньо-наукова програма аспірантури (ад'юнктури) тощо.

Крім того, потребує на уточнення питання конкретизації форм навчання в аспірантурі та їх змісту (п. 13 Проекту положення лише констатує можливість навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) за денною або заочною формою навчання), адже зміст Закону України «Про вищу освіту» не регламентує відповідну проблематику, а лише встановлює норму, за якою «особа має право здобувати ступінь доктора філософії під час навчання в аспірантурі». Тобто, законодавець не приділив достатньої уваги розкриттю змісту форм навчання в аспірантурі, а лише констатував їх наявність.

2. Норми, які були запропоновані у межах Проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступенів доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) не є бездоганними та такими які сприяють підвищенню якості підготовки відповідної категорії фахівців, а отже не лише можуть, а і повинні бути удосконалені. Окремі з напрямів удосконалення порядку та умов вступу до докторантури як елементу правового механізму державного управління якістю підготовки фахівців на науковому рівні вищої освіти були нами розглянуті у межах основної частини цієї публікації.

3. Під час організації публічного обговорення проекту нормативно-правового акту та зацікавленості в отриманні зауважень та пропозицій до його змісту, орган державної влади повинен не лише анонсувати відповідний документ, а і створити умови для виникнення та підтримання дискусії навколо його основних норм. Тут мова йде не лише про необхідність створення на електронному ресурсі органу державної влади так званого дискусійного

майданчику, хоча і цей напрям в організації роботи суб'єкту державно-управлінських відносин є обов'язковим та вкрай важливим елементом відповідної системи, а у тому числі, і про необхідність модерування інтерактивної дискусії, тобто її спрямуванні у конструктивному до предмету обговорення руслі. На наше переконання, запропонована МОН модель організації громадського обговорення проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) не є ефективною та такою, що може забезпечити очікувану рефлексію з боку наукової спільноти. Пропозиція МОН до зацікавлених осіб про спрямування останніми виявлених зауважень та опрацьованих пропозицій до Проекту положення на електронну скриньку відповідального суб'єкту державного управління може бути розглянута скоріше у контексті виконання органом державної влади формальних вимог Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики ніж у межах досягнення мети публічного обговорення нормативно-правового акту. Цей висновок не є прямим по відношенню до предмету нашої публікації, але разом з тим, він має безпосередню кореляцію як з порушеною проблематикою, так і з перспективами її подальшого розвитку.

Вище наведені висновки, з огляду на складність змісту та багатогранність прояву порушеної проблематики, не вичерпують питання вдосконалення норм Проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ), а лише створюють основу для розгортання наукової дискусії.

Викладені у межах цієї публікації пропозиції та зауваження до змісту проекту Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) були надіслані автором на адресу Міністерства освіти і науки України.

Серед перспективних напрямів в організації наукових досліджень слід виділити перш за все ті, зміст яких пов'язано з удосконаленням процедури вступу до аспірантури (ад'юнктури), а також порядку навчання у її межах. Крім того, заслуговує на увагу дослідників теорія і практика використання комплексного механізму державного управління розвитком системи підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації з прийняттям до уваги питань організації державного контролю за ефективністю її функціонування. На нашу думку, досить цікавим напрямом в організації наукових пошуків щодо порушеної проблематики може стати обґрунтування доцільності (недоцільності) включення до змісту Проекту Положення тих норм, які регламентують порядок проведення кандидатських іспитів та науково-комунікативних заходів з обговорення попередніх результатів дисертаційних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року / Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» // Офіційний вісник України. – 2013. – №50. – С. 18.

2. МОН пропонує на громадське обговорення проект Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі ВНЗ (наукових установ) [Електронний ресурс] / Новини: повідомлення // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/messages/42534-mon-proponue-na-gromadske-obgovorennya-proekt-pologeeniya-pro-poryadok-pidgotovki-fahivtsiv-stupenya-doktora-filosofiyi-ta-doktora-nauk-v-aspiranturi-adyunkturi-ta-doktoranturi-vnz-naukovih-ustanov>

3. Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики / Постанова Кабінету Міністрів України №996 від 03.11.2010 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 84. – С. 36.

4. Проект наказу «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» [Електронний ресурс] / Повідомлення від 17.07.2014 р. // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1405583513/>

5. Проект Положення про порядок підготовки фахівців ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі (ад'юнктурі) та докторантурі вищих навчальних закладів (наукових установ) / Зв'язки з громадськістю: громадське обговорення // Міністерство освіти і науки

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1420024077/>

6. Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів / Постанова Кабінету Міністрів України №10 від 06.01.2010 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 9. – С. 71.

7. Закон України «Про вищу освіту» // Офіційний вісник України – 2014. – № 63. – С. 7–14.

** Мороз Володимир Михайлович – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут».*

** Мороз Світлана Анатоліївна – виконавчий директор ТОВ «РА» Екма»».*

УДК 614.3+614.2+351.77

Анна Холостова *

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПІВ НАССР ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САНІТАРНО-ЕПІДЕМІОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

У статті здійснено аналіз принципів НАССР та шляхів їх реалізації як механізму забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення України.

Ключові слова: принципи НАССР, система НАССР, санітарно-епідеміологічне благополуччя, державний контроль системи НАССР.

Холостова А. Н. Реализация принципов НАССР как механизм обеспечения санитарно-эпидемиологического благополучия населения Украины.

В статье осуществлен анализ принципов НАССР и путей их реализации как механизма обеспечения санитарно-эпидемиологического благополучия населения Украины.

Ключевые слова: принципы НАССР, система НАССР, санитарно-эпидемиологическое благополучие, государственный контроль системы НАССР.

Kholostova A. M. HACCP principles realizing as a mechanism of ensure of sanitary and epidemiological well-being of population of Ukraine.

The author reviews HACCP principles and ways to implement the mechanism of sanitary and epidemiological well-being of the population of Ukraine.

Keywords: HACCP principles, HACCP system, sanitary-epidemiological well-being, state control of HACCP.

Зі вступом в силу нової редакції Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» (з 20.09.2015 р. – Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів») згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів» від 22.07.2014 р. № 1602-VII українські виробники та переробники харчової продукції зіткнуться з новими реаліями роботи відповідно до вимог національних та міжнародних систем і стандартів [2].

Наразі в Україні спостерігається низький рівень впровадження систем управління якістю, управління безпечністю харчових продуктів та інших систем управління у порівнянні з країнами – членами ЄС, які за своїм призначенням є запобіжними механізмами випуску неякісної та небезпечної продукції.

Впровадження таких міжнародних стандартів з питань менеджменту безпеки харчових продуктів як ISO 22000, FSSC 22000, BRC, IFS, Global G.A.P, які включають в себе роботу за принципами НАССР, з однієї сторони дозволить підвищити конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників та покращить інвестиційну привабливість підприємств, а з іншої підвищить рівень забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.

Вивчення принципів системи НАССР як механізму забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення дасть змогу зрозуміти – чи дає впровадження міжнародних стандартів змогу зменшити державний наглядовий тиск за підприємства харчової